

Za prvo dokumentirano naselitvijo Judov na Slovenskem zaradi izгона Judov leta 1497 (Štajerska, Koroška) in 1515 (Kranjska) in dvema stoletjema prepovedi naselitve, ki sta sledili, ni ostalo veliko materialnih sledov. Tako se v veliko pomembnih judovskih srednjeveških naseljitvenih centrih ni ohranilo praktično nič. Izjema so ohranjena ali znana imena ulic: Židovska ulica, Židovska steza (Koper, Ljubljana, Maribor, Piran, Ptuj) ter lokacije nekdanjih judovskih četrti. Ohranilo se je relativno veliko število (fragmentov) hebrejskih nagrobnikov, vendar le na Ptuj in v Mariboru.

V širšem srednjeevropskem kontekstu izjemna je ohranjena sinagoga v Mariboru, nastala najverjetneje v prvi polovici 13. stoletja. Pred kratkim je bila rekonstruirana gradbena faza iz sredine 15. stoletja. Rekonstruirana je bila tudi druga ohranjena sinagoga pri nas, sinagoga v Lendavi (iz leta 1866).

Prekmurje je bilo v novem veku najpomembnejši center judovske naselitve na Slovenskem. Edino ohranjeno pričevanje iz Murske Sobote je spominski park, ki je bil urejen na mestu nekdanjega judovskega pokopališča (iz prve polovice 19. stoletja). Mestne oblasti so dale leta 1954 porušiti murskosoboško sinagogo (iz leta 1908), delo arhitekta Lipóta Baumhorna.

V nasprotju z Mursko Soboto se je v Dolgi vasi pri Lendavi ohranilo pokopališče iz druge polovice 19. stoletja, ki ima status spomenika lokalnega pomena. Od številnih drugih judovskih pokopališč v Prekmurju se je ohranil le še nagrobnik v Dobrovniku.

Status spomenika nacionalnega pomena ima judovsko pokopališče v Rožni Dolini v Novi Gorici z najstarejšim nagrobnikom iz 14. stoletja. Zanimivi so nagrobniki z dveh vojaških pokopališč iz prve svetovne vojne: Kidričevega in Štanjela. Skoraj popolnoma pozabljeno pa bi lahko ostalo pokopališče blizu nekdanje baročne graščine Blagovna, kjer so bili pokopani judovski begunci iz Galicije.

dr. Janez Premk

From the first documented settlement in Slovenia not much material sources are left due to the expulsion of Jews in 1497 (Styria, Carinthia) and 1515 (Carniola) and due to the two centuries of settlement prohibition that followed. Thus practically nothing remains from many important medieval centres of Jewish settlement. An exception is the naming of the streets: Jewish street, Jewish path (Koper, Ljubljana, Maribor, Piran, Ptuj) and preserved locations of Jewish quarters. In Ptuj and Maribor a number of Jewish tombstone fragments are preserved.

Preserved is also the medieval synagogue in Maribor (erected probably in the first half of the 13th century), which is one of the exceptions in the whole Central European area. The building phase from the mid- 15th century has recently been reconstructed. Besides Maribor synagogue there is another extant synagogue in Lendava (from 1866), which has also recently been reconstructed.

Prekmurje region was in modern times until World War II the most important area of Jewish settlement in Slovenia. The only preserved testimony in Murska Sobota is a memorial park, which was set up at the site of the former Jewish cemetery (from the first half of the 19th century). City authorities ordered also the demolition of the synagogue in Murska Sobota (from 1908), a work of the architect Lipót Baumhorn.

Unlike Murska Sobota the Lendava synagogue and Jewish cemetery are still standing and well preserved. The cemetery in Dolga vas, as it is called, was erected in the second half of the 19th century and has a status of a monument of local importance. From a number of other Jewish cemeteries in Prekmurje only a single tombstone in Dobrovnik is preserved.

On the southern part of Slovenia another Jewish cemetery is preserved in Rožna Dolina (near Nova Gorica), which has a status of a monument of national importance. The oldest tombstone dates from 14th century. Interesting are also several Jewish tombstones in the World War I military cemeteries in Kidričevo and Štanjel. Another Jewish cemetery close to the former mansion Blagovna has nearly sunk into oblivion. Jewish fugitives from Galicia were buried in the cemetery.

Translation: dr. Janez Premk

September 2011

בעקבות המסורת היהודית בסלובניה:

מן היישוב המתועד לראשונה בכתב בסלובניה לא נותרו מקורות רבים, בשל גיחוש היהודים ב-1497 (מסטיירה וקרנתיה) וב-1515 (מקרניולה) ובשל שתי מאות השנים שלאחר-מכן. בהן נאסר על יהודים להתיישב בתבלי ארץ אלו. אי לכך, לא נותרו למעשה זכר ממרכזים חשובים של התיישבות יהודית בימי הביניים. יוצאים מן הכלל לענין זה הם שמות רחובות: "הרחוב היהודי", "השביל היהודי" (בערים כמו: קופר, ליובליאנה, מאריבור, פיראן ופטוי), והשתמחות מיקומם של חבעים יהודיים. בפטוי ובמאריבור השתמחו גם מספר שברים של מצבת יהודיות.

כמו כן, נשתמר בית הכנסת מימי הביניים של מאריבור (הוקם לאחר 1200). שפעם השתמחות היא אחת מיוצאות הדפן בכל אזור מרכז איחפה. חלק ממנו נבנה באמצע המאה ה-15 ועבר לאחחונה שיקום. מלבד בית הכנסת במאריבור, קיים נשתמר בית-כנסת נוסף, בלנדאבה (משנת 1866), שגם הוא עבר לאחחונה שיקום.

אזור פרקמוריה היה בעידן המודרני, עד למלחמת העולם השנייה, האזור החשוב ביותר מבחינת ההתיישבות היהודית בסלובניה. העדות היחידה שנשתמרה במורסקה סובטה היא פארק-זיכרון, שהוקם באתר זה בעבר בית העלמין היהודי (מן המחצית הראשונה של המאה ה-19). תשויות העיר צוּו גם על הריסת בית הכנסת בעיר (שנבנה ב-1908). שהוקם בידי האדריכל המפורסם ליפוט באומהורן.

שלא כמו מורסקה סובטה, בית הכנסת ובית העלמין בלנדאבה עדיין עומדים על תילם ונשתמחו היטב. בית העלמין של דולגה ואס, כפי שמקרא, הוקם במחצית השנייה של המאה ה-19 וזכה למעמד של אתר הנצחה בעל חשיבות מקומית. מבין מספר בתי עלמין יהודיים אחרים בפרק מוריה, רק מצבת בודדת בזנבתניק נשתמרה.

בדחמה של סלובניה נשתמר בית עלמין יהודי נוסף בחלנה דולנה (סמוך לנבה גוריצה). וזכה למעמד של אתר הנצחה בעל חשיבות לאומית. הנמצבה העתיקה ביותר מתוארכת למאה ה-14. כמו כן, מעשייות מספר מצבות יהודיות בבתי הקברות לחלל מלחמת העולם הראשונה בקידריצ'ב ובשטאניל. בית עלמין יהודי נוסף, סמוך למקום זה הייתה בעבר אחוזת בלאגובנה, כמעט ושקע בתהום הנשייה. פליטים יהודים מגאליציה נקברו בבית עלמין זה.